

¹ 4. Kao što je *privatno vlasništvo* samo osjetilni izraz činjenice da čovjek istovremeno postaje *predmetan* za sebe i, štoviše, da postaje sebi tuđ i nečovječan predmet, da je njegovo ispoljavanje života njegovo ospoljenje života, da je njegovo ostvarenje njegovo obestvarenje, *tuđa* zbiljnost, tako se pozitivno ukidanje privatnog vlasništva, tj. *osjetilno* prisvajanje čovjekova bića i života, predmetnog čovjeka, čovjekovih djela za i pomoću čovjeka, ne smije shvatiti samo u smislu *neposrednog*, jednostranog *užika*, samo u smislu *posjedovanja*, u smislu *imanja*. Čovjek prisvaja svoje svestrano biće na svestran način, dakle kao *totalan čovjek*. Svaki od njegovih *ljudskih* odnosa, prema svijetu, gledanje, slušanje, mirisanje, kušanje, osjećanje, mišljenje, opažanje, htijenje, rad, ljubav, ukra-
tko, svi organi njegove individualnosti, kao organi koji postoje neposredno u svom obliku kao društveni organi, u svom su *predmetnom* odnošenju ili u svom *odnošenju prema predmetu* prisvajanje predmeta; prisvajanje *čovjekove* zbiljnosti, njeno odnošenje prema predmetu jest *potvrđivanje čovjekove zbiljnosti*; ona je zato tako mnogostrana, kao što su mnogostrana *određenja* čovjekova bića i *djelatnosti*; čovjekova *djelotvornost* i čovjekovo *trpljenje*, jer je trpljenje, shvaćeno ljudski, samoužitak čovjeka.

Privatno vlasništvo nas je učinilo tako glupim i jednostranim da je neki predmet *naš* tek onda kad ga imamo, dakle, kad za nas postoji kao kapital ili kad ga neposredno posjeduujemo, jedemo, pijemo, nosimo na svome tijelu, nastanjuemo itd., *ukratko* kad ga *upotrebljavamo*. Iako privatno vlasništvo shvaća sva neposredna ozbiljenja samog posjeda opet samo kao *sredstvo za život*, a život, kojemu oni služe kao *sredstvo*, jest *život privatnog vlasništva*, rad i kapitaliziranje.

Stoga je na mjesto *svih* fizičkih i duhovnih osjetila *stupilo* jednostavno otuđenje *svih* tih osjetila, osjetilno

¹ U rukopisu Marx je neka mjesta vertikalno precrtao; ta mjesta stavljena su ovdje u uglate zagrade.

posjedovanja. Na to apsolutno siromašno moralo se svesti čovjekovo biće, da bi iz sebe moglo roditi svoje unutrašnje bogatstvo. (O kategoriji *posjedovanja* vidi Hess u »Einundzwanzig Bogen«.)

Stoga je ukidanje privatnog vlasništva potpuna *emancipacija* svih ljudskih osjetila i svojstava; ali ona je ta emancipacija upravo zato, što su ta osjetila i svojstva postala *ljudska* kako subjektivno, tako i objektivno. Oko je postalo *ljudskim* okom, kao što je njegov *predmet* postao društvenim, *ljudskim* predmetom koji polječe od čovjeka za čovjeka. Stoga su *osjetila* neposredno u svojoj praksi postala *teoretičari*. Ona se odnose prema *stvari* zbog stvari same, ali sama stvar je *predmetno ljudsko* odnošenje prema sebi, prema čovjeku i obrnuto. Stoga su potreba ili užitek izgubili svoju *egoističnu* prirodu, a priroda svoju *golü korisnost* tako što je korist postala *ljudska* korist.

Osjetila i užitek drugih ljudi isto su tako postali moje *vlasito* prisvajanje. Osim tih neposrednih organa stvaraju se stoga *društveni* organi, u obliku društva, npr. djelatnost neposredno u društvu s drugima itd. postala je organ mog *ispoljavanja života* i način prisvajanja *čovjekova* života.

Razumije se, *ljudsko* oko drugačije uživa nego grubo, neljudsko oko, *ljudsko uho* drugačije nego grubo uho itd.

Vidjeli smo da se čovjek ne gubi u svom predmetu samo onda, kad mu ovaj postane *ljudskim* predmetom ili predmetni čovjek. To je moguće samo na taj način da predmet postane za njega *društveni* predmet, da on sam sebi postane društveno biće i da društvo za njega postane biće u tom predmetu.

Ukoliko stoga svagdje u društvu predmetna zbiljnost s jedne strane postaje čovjeku zbiljnost čovjekovih suštinskih snaga, čovjekova zbiljnost, pa zato i zbiljnost njegovih *vlastitih* suštinskih snaga, postaju

¹ Ja se praktički prema stvari mogu odnositi samo ljudski kad se stvar prema čovjeku odnosi ljudski. (Marxova bilješka).

svi *predmeti* *opredmećuje* njega samoga, predmeti koji potvrđuju i ostvaruju njegovu individualnost, *njegovi* predmeti, tj. predmet postaje on *sâm*. *Kako* oni postaju njegovim predmetima, to zavisi od *prirode predmeta* i od *prirode njoj* odgovarajuće suštinske *snage*; jer upravo određenost toga odnosa čini poseban *zbijski* način potvrđivanja. Jedan predmet je *oku* drugačiji nego *uhu* i predmet oka je drugačiji nego predmet uha. Svojevrsnost svake suštinske snage upravo je njena *svojevrsna suština*, dakle i svojevrsan način njenog opredmećenja, njenog *predmetno-zbijskog* živog *bitka*. Stoga se čovjek u predmetnom svijetu potvrđuje ne samo u mišljenju, nego sa *svim* osjetilima.

Shvaćeno s druge strane, subjektivno: kao što tek muzika budi čovjekov muzikalni smisao, kao što za nemuzikalno uho ni najljepša muzika nema *nikakva* smisla, nije (nikakav) predmet, jer moj predmet može biti samo potvrđivanje jedne od mojih suštinskih snaga, dakle, može za mene postojati samo tako, kao što moja suštinska snaga postoji za sebe kao subjektivna sposobnost, jer smisao jednog predmeta ide za mene upravo tako daleko (on ima smisao samo za njemu odgovarajuće osjetilo), dokle seže *moje* osjetilo, stoga su *osjetila* društvenog čovjeka *drugačija* nego osjetila nedruštvenog čovjeka; tek pomoću predmetno razvijenog bogatstva čovjekova bića djelomično se tek izgrađuju, a djelomično tek prizivode: bogatstvo subjektivne *ljudske* osjetilnosti, muzikalno uho, oko za ljepotu oblika, ukratko *osjetila* sposobna za ljudske užitke, osjetila, koja se potvrđuju kao *ljudske* suštinske snage. Jer ne samo pet osjetila, nego i takozvana *duhovna* osjetila, praktička osjetila (volja, ljubav itd.), jednom riječi *ljudsko* osjetilo, ljudskost osjetila, nastaje tek pomoću postojanja *njegova* predmeta, pomoću *očuvjene* prirode. *Stvaranje* pet osjetila jest posao cjelokupne dosadašnje svjetske historije. *Osjetilo* koje je obuzeto grubom praktičnom potrebom ima samo *ograničen* smisao. Za izgladnjela čovjeka ne postoji ljudski oblik hrane, nego samo njeno apstraktno

postojanje kao hrane: ona bi isto tako mogla biti pred njim u najsirovijem obliku i ne može se reći, čime se ova ishrana razlikuje od životinjske ishrane. Zabrinut i siromašan čovjek nema smisla za najljepšu predstavu; trgovac mineralima vidi samo trgovačku vrijednost, ali ne vidi ljepotu ni osobenu prirodu minerala; on nema mineraloškog smisla; dakle, opredmećenje čovjekova bića kako u teorijskom, tako i praktičkom pogledu, bilo je potrebno, kako za to da čovjekovo osjetilo učini ljudskim, tako i da stvori ljudsko osjetilo koje odgovara cjelokupnom bogatstvu ljudskog i prirodnog bića.

[Kao što pomoću kretanja *privatnog vlasništva*, njegova bogatstva i bijede — materijalnog i duhovnog bogatstva i bijede — društvo koje nastaje zatiče sav materijal za to stvaranje, nastalo društvo proizvodi kao svoju stalnu zbiljnost čovjeka u tom cjelokupnom bogatstvu njegova bića, bogatog i duboko sveosjetilnog čovjeka.]

Vidimo kako subjektivizam i objektivizam, spiritualizam i materijalizam, djelatnost i trpljenje gube svoju suprotnost, a time i svoje postojanje kao takve suprotnosti tek u društvenom stanju; [vidi se, kako je rješenje teorijskih suprotnosti moguće samo na *pratičan* način, samo čovjekovom praktičkom energijom, i njihovo rješenje nije stoga nikako samo zadatak spoznaje, nego *zbijski* životni zadatak koji *filozofija* nije mogla riješiti upravo zato, što je isti zadatak shvatila samo kao teorijski zadatak.]

[Vidimo kako je historija *industrije* i nastalo *predmetno* postojanje industrije, *otvorena knjiga* čovjekovih *suštinskih snaga*, osjetilno data čovjekova *psihologija*, koja dosad nije bila shvaćena u svojoj povezanosti s čovjekovom *suštinom*, nego uvijek samo u vanjskom odnosu korisnosti, jer se — krećući se unutar otudjenja — shvaćalo samo opće čovjekovo postojanje, religiju, ili historiju u njenoj apstraktno-općoj suštini kao politiku, umjetnost, literaturu itd., kao ozbiljnost čovjekovih suštinskih snaga, i kao *akre* ljudskog